

А.Ш. Абдешова, экономика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы

К.М. Палат, студент

Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал қ.

ЦИФРЛАНДЫРУДЫҢ ҚАЗАҚСТАННЫҢ БАНКТИК СЕКТОРЫНА ӘСЕРІ

Аннотация

Бұл мақалада Қазақстан әлемнің көшбасшы елдерінде келешекке бағыттталып қабылданған бағдарламаларға сәйкес өз секторларын цифрлі платформаға көшіру жағдайлары келтірілген. Банк секторындағы цифрландырудың қолданылуындағы технологиялары қарастырылған.

Түйін сөздер: цифрландыру, банк, электронды қызмет көрсету, жаңа технология, қаржы секторы.

Соңғы 15 жыл ішінде, интернет және мобильдік құрылғылар банк секторын айтарлықтай өзгертті. Ақшаны басқару енді қашықтықтан және тәулік бойы. Бұл технологиялар тиімді және қауіпсіз Ұлттық банк және нарық ойыншыларының қажет органдарымен үйлестірілген жұмысы. Қаржы секторын бұл тұрғыда ең озық деп атауға болады.

Бүгінде өз жұмысында ақпараттық технологияларды пайдаланбайтын банкті табу мүмкін емес. Автоматтандыру толық міндеттердің кешенін шешуге мүмкіндік береді. Біріншіден, оның көмегімен шығындарды қысқартуға, төмендетуге болады. Екіншіден, автоматтандыру қызмет сапасын арттырады және бизнес-талдауды дайындау жылдамдығы үшін қажетті басқару шешімдерін қабылдайды. Үшіншіден, клиенттерге қызмет көрсету сапасы автоматтандыруды жетілдіруге мүмкіндік береді.

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасының мақсаттары орта мерзімді перспективада Қазақстан Республикасы экономикасының даму қарқынын жеделдету және цифрлық технологияларды пайдалану есебінен халықтың өмір сүру сапасын жақсарту, сондай-ақ ұзақ мерзімді перспективада Қазақстанның экономикасын болашақтың цифрлық экономикасын құруды қамтамасыз ететін түбегейлі жаңа даму траекториясына көшіруге жағдай жасау болып табылады [1].

Осы мақсатқа қол жеткізу дамудың екі бағыты бойынша жүруді білдіреді:

«Қазіргі экономиканы цифрландыру» - нақты сектордағы нақты жобалардан тұратын прагматикалық бастауды қамтамасыз ету, экономиканың қазіргі салаларын, мемлекеттік құрылымдарды цифрландыру және оларды технологиялық қайта жабдықтау жобаларын іске қосу және цифрлық инфрақұрылымды дамыту.

«Болашақтың цифрлық индустриясын құру»-адами капиталды дамыту деңгейін көтеру, инновациялық даму институттарын құру және жалпы алғанда, цифрлық экожүйені қарқынды дамыту есебінен ұзақ мерзімді орнықтылықты қамтамасыз ету, елдің цифрлық трансформациялауды іске қосуды білдіреді [2].

2018-2022 жылдар кезеңінде іске асырылатын Бағдарлама еліміздің флагмандық салаларын технологиялық жаңғыртуға қосымша серпін беруді қамтамасыз етеді және еңбек өнімділігінің ауқымды және ұзақ мерзімді өсуіне жағдай жасайды.

Қаржы секторы экономиканың маңызды элементі болып табылады, оның жай-күйіне болып жатқан өзгерістердің жылдамдығы мен сапасы тәуелді. Қазіргі уақытта электрондық төлемдер мен электрондық сауда қаржы секторының ажырамас бөлігі болып отыр. Қаржы саласы клиенттермен өзара іс-қимыл жасау үшін инновациялық

технологиялар мен цифрлық сервистерді енгізу мен қолдануда дәстүрлі түрде көшбасшы болып табылады. Барлық дерлік банктер қызметтерін қашықтық арналар арқылы ұсынады. Банктердің 70% жеке тұлғаларға сервистерін интернет және мобильдік банкинг арқылы көрсетеді, банктердің 55% өз қызметтерін мобильдік қосымша негізінде ұсынады. 2015 жылмен салыстырғанда, 2016 жылы интернет және мобильдік банкингті пайдаланумен жеке тұлғалардың төлемдер көлемі 2,6 есе өсті. Инвесторлар үшін брокерлермен клиенттің электрондық цифрлық қолтаңбасы негізінде сауда операцияларын жүргізуді және жеке кабинет арқылы электрондық қызметтерді көрсетуді қоса алғанда, электрондық қызметтерді көрсету тәртібі оңтайландырылды. Бұл нарыққа өңірлік инвесторлардың қол жеткізуін жеңілдетіп, инвесторларға әлемнің кез келген нүктесінен қазақстандық қор нарығында қаржы құралдарымен сауданы жүзеге асыруға мүмкіндік берді.

Қаржы қатынастарын одан әрі цифрландыруға саланың тиімді реттеуінің, қаржы секторының мемлекеттік ақпараттық жүйелермен және деректер базасымен тиімді тетіктің және электрондық өзара қарым-қатынастардың жүйеленген стандарттарының, клиенттерді қашықтан сәйкестендірудің әмбебап тетігінің болмауы, сондай-ақ халықтың қаржылық сауаттылығының жеткіліксіз деңгейі кедергілер болуда.

Халықты формалды қаржы жүйесіне тарту маңызды элемент болып табылады. Қаржылық, атап айтқанда, төлем қызметінің қолжетімділігін арттыру үшін банктен тыс экожүйелер дамуда – электрондық ақшалар жүйелері, ұялы байланыс операторларымен абоненттік шоттан тауарлар мен қызметтерге төлеу жөнінде шешімдер енгізілуде. Бұл ретте бұл шешімдер халықтың жаппай қолдануын шектейтін қызметтерді жеткізушінің экожүйесімен шектелген. Мобильдік төлемдердің ең көп дамуының мысалы Швеция және Кения болып табылады.

Ұлыбритания, Швеция, Австрия, Сингапур, Корея, Австралия сияқты елдердің тәжірибесі көрсеткендей, халықты институтаралық қашықтан сәйкестендіруді қамтамасыз ету үшін технологиялық тұғырнамаларды құру, қаржы секторында ашық тұғырнамаларды енгізу, қаржы секторында қызмет көрсету деңгейінің сапалы өсу мақсатында қаржы институттары, клиенттер мен мемлекеттік органдар арасында өзара іс-қимыл мен коммуникацияның біріктірілген цифрлық ортасын құру цифрландырудың ғаламдық трендіне сәйкес келеді, саланы түрлендіреді және қаржы және басқа да қызметтерді жаппай алуды қамтамасыз ету үшін алғышарттарды жасайды. Заманауи технологиялық трендтер қаржы қызмет көрсету парадигмасын түбегейлі өзгертеді, жаңа салалар мен бағыттар, бизнес-модельдер пайда болады, қаржы қызметтерінің құны төмендейді, сондай-ақ салаға тән тәуекелдер біркелкі етеді.

Қазақстанның бірде-бір саласы «цифрландыруды» ескермеуі мүмкін емес. Басқа секторларға қарағанда, жаңа технологиялар енгізуде қаржы секторы белсендірек: 7 млн нан астам адамға қашықтан банк жүйесі арқылы қызмет көрсетілуде; төлемдер интернет және мобильді құрылғылар арқылы көлемі 2 еседен артты; занды тұлғалардың 70% - дан астам төлемдері қашықтық арналар арқылы жүргізіледі.

Цифрландыру мәселелері бойынша мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаевтың, сондай-ақ мемлекеттік органдардың және IT-компаниялар басшылары қауымдастығының өкілдерімен және басқа да бизнес салаларын және 10-нан астам елдердің қатысуымен республикалық жиын өткен болатын. Мұнда банктер бірте-бірте клиенттерге қызмет көрсетуді онлайн-режим 24/7/365 форматына ауысатыны, және банктік шот ашу үшін, төлем карточкалары, депозиттер, кредиттер алуға филиалға, банк офисіне келу міндетті еместігі, қызметтер нұсқасы онлайн режимде тұтынушыларға қол жетімді болатыны айтылған болатын. Осы мақсаттар үшін бірқатар банктердің биометриялық технологиялары қолданылатын болды, яғни дауысты тану, тұлғаның негізінде фотосуретті немесе бейнені сканерлеу.

Цифрландыру тақырыбы қаржы саласының қызықты және маңызды тақырыптарының бірі. Сондықтан, кейбір технологияларды толығырақ қарастырайық, басқару процесін өз қаражатымен қалай өзгерте алады.

Биометрия-қатер ме немесе мүмкіндік пе? Айтылып кеткендей кейбір банктер биометриялық технологияларды қолданады. Алайда, сарапшылардың пікірінше, сәйкестендірудің жалпы жүйесін құру қажет. Жаңа жүйе клиенттің өзіндік «биометрикалық паспортына» сәйкес клиент барлық банктерде қажетті қызмет түрлерін ала алады [3].

«Бұл ең өзекті мәселе. Нарықта бірнеше бәсекелес, тіпті сәл, жанжалдасушы ұсыныстар бар. Кең даму үшін қашықтағы жақсы идентификатор қажет. Қазақстанда әзірге ресми электрондық қолтаңба жүйесі бар, бірақ онымен кейбір қиыншылықтар болады. Ол жеткілікті үлкен, пайдалануға ауыр және әрқашан сенімді емес. Қазір нарықта бірнеше бастамалар бар, бірақ олар әзірге талқылау кезеңінде. Сондай-ақ, биометрия деңгейінде бірнеше бастамалар бар, биометриялық сәйкестендіруді жүргізудің көмегімен адам туралы деректері - тұлға, дауысы және т. б. ажыратылады. Клиентті SMS деңгейінде сәйкестендіру бар, бірақ шынымды айтсам, бұл ұсыныс маған өте ұнайды. Әлемде одан бас тартып жатыр, сондықтан осы жүйені енгізу менің ойымша өте дұрыс. Сондай-ақ, кейбір «гибридті ұсыныстар» бар — деп түсіндірді жаңа технологиялар секторы мен инновацияларды дамыту жөніндегі Қазақстанның қаржыгерлер Қауымдастығының директоры Константин Пак [2].

Оның айтуынша, бұл мәселе белсенді түрде талқыланып, мүмкін, шешім алдағы бірнеше айда қабылданатын болады. «Сандық» Қазақстан бағдарламасы аясында қашықтан клиентті сәйкестендіру-қаржы секторының басты аспектісі. Ең бастысы - таңдау құралы, деді бизнесті дамыту жөніндегі директор Әсем Нұрғалиева [2].

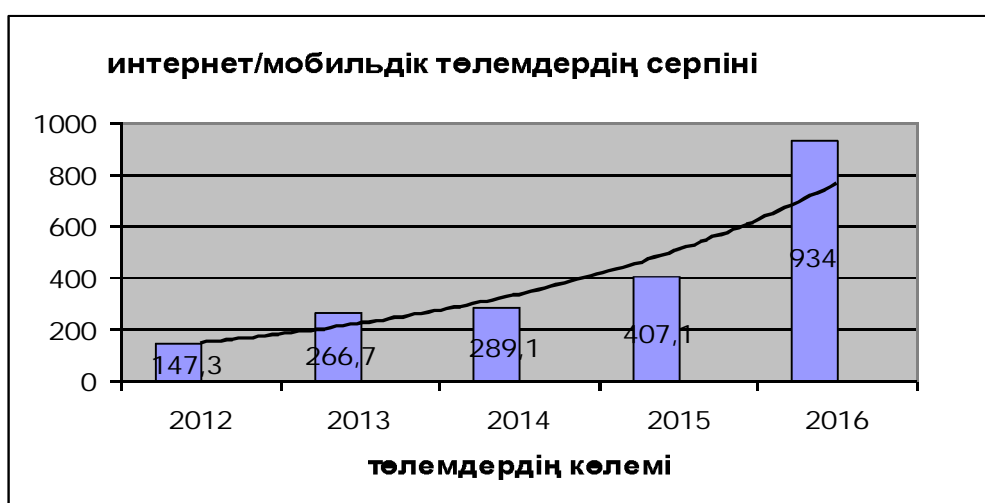
Кесте 1 - Қазақстан банкілерінің интернет-банкинг жүйесіне сипаттама

Жүйе атауы	Казкоммерцбанк Homebank	Қазақстан Ұлттық банкі Халық банкінің жеке тұлғалары үшін интернет-банкинг	БТА Банк БТА24
Жүйеде тіркеу формасы	Онлайн режимінде: карта нөмірі бойынша тіркеу процедурасынан өтіп, ID мен парольді алу.	Офлайн және онлайн режимдерінде: бірақ алдын-ала банкомат арқылы мобильді банкинг қызметін белсендіру қажет, содан кейін сайтқа тіркеу рәсімінен өту керек.	Желінің банкоматында соңғы тексеру кезінде 2) касса бөлімінде алған соңғы ақшаны немесе түбіртектегі тексеру (шот иесінің есебінен сенімхаттың қолданылуына жол берілмейді). Сайтта тіркелу рәсімінен өткеннен кейін менеджер деректерді салыстыру және АЖ-ға кіруді белсендіру үшін клиентпен байланысады
Жүйеде сәйкестендіру әдісі	ID+ /CAP-калькулятор/пароль ЭЦП	Логин+пароль+растау коды	Сандық ID+пароль

Белсенді түрде пайдаланылатын тағы бір технология, бұл смартфондағы мобильді қаржылық қызметтер. Бұл бағытты дамыту үшін белсенді түрде Ұлттық Банк Үкімет пен екінші деңгейлі банктер ынтымақтасады. Мысалы, Ұлттық банк басшысы Данияр Ақышев айтып кеткендей, тұғырнаманың жаңа буынын құру мәселесі қарастырылуда:

нақты уақыт пайдалана отырып төлемдер жүргізуге болады, мобильді құрылғылар, оның ішінде ұялы телефон нөмірі бойынша азаматтар арасындағы аударулар (P2P-аудару). Артықшылықтары, мұндай сервис пайдаланушылар және қаржы институттарымен бағаланады. Біріншілері ыңғайлы және жылдам төлеу тәсілін алады, екіншілері қымбат инфрақұрылымды үнемдей алады [2].

Қазіргі кезде қашықтан төлем қызметтерін көрсетудің барынша қарқынды дамып келе жатқан бағыты интернет/мобильдік банкинг жүйесі болып табылады, банктер клиенттерінің шамамен 20%-ы аталған жүйелерге қосылған. Төлем карточкаларын пайдаланбай және пайдалана отырып интернет пен мобильдік құрылғылар арқылы Қазақстан аумағында және одан тысқары жүргізілген транзакциялардың көлемі 2016 жылы 934,0 млрд. теңге сомадағы 58,3 млн. транзакцияны құрады. 2015 жылмен салыстырғанда транзакциялардың саны төлемдердің саны бойынша 69,4%-ға және сомасы бойынша 2,3 есе ұлғайды (1-сурет) [4].

Сурет 1. Интернет/мобильдік төлемдердің серпіні, млн транзакция
Ескерту: сурет автормен ҚР Ұлттық Банкінің мәліметтері негізінде құрастырылған

2016 жылдың қараша айында мобильдік қосымша «ҚҰБ-Online» іске қосылды. Кез-келген қазақстандық Ұлттық Банкіне сұрақ қоя алады және 5 сағат ішінде жауабын ұялы телефонына SMS арқылы ала алады. Сонымен қатар, қосымша қаржы нарығының жаңалықтарын алуға мүмкіндік береді. Ұлттық Банк тағы да бір мобильді қосымшаларды әзірлеуді аяқтауда, ол бағалы қағаздар базасын сатып алу және сатуға мүмкіндік береді. Ұлттық банк төрағасы Данияр Ақышев мәлімдегендей, қысқа мерзімді пилоттық ноталар жобасының пайдалануы қаралады. Яғни қазақстандықтар сату және сатып алу қызметтерін онлайн режимде ұялы телефон арқылы ала алады.

Қорыға келе айтатынымыз, Қазақстанның бүкіл әлемнің цифрлы болашағына көшуі үшін бірқатар қадамдарды бағындыруы өте маңызды. Біріншіден, моральды ескріген талаптарды жоюға және жеңілдетуге байланысты заңдарды қайта қарастыру. Екіншіден, цифрлық банк саласындағы мамандар қажет. Үшіншіден, киберқауіпсіздікті қамтитын, сондай-ақ киберқылмыспен белсенді айналысатын жоғары білікті бөлімшені құру қажет. Төртіншіден, нарыққа клиенттердің келісімі бойынша мемлекеттің мәліметтер базасына қол жеткізуіне мүмкіндік болуы тиіс. Бесіншіден, нарықта мультимодальды биометриялық шешімдерге негізделген дәйекті цифрлық қолтаңба қажет.

Цифрлық технологияларды жаппай енгізу, өнімділіктің өсуін қамтамасыз ету, олардың бәсекеге қабілеттілігін, соның ішінде халықаралық нарықтағы бәсекеге қабілеттілігін арттыру жолымен дәстүрлі базалық салаларды дамытуға серпін береді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Халықова Н. UIB: цифрлі экономикаға маман даярлау бағытында «Егемен Қазақстан», 8 қараша 2017 жыл
2. Касымова, Н. Как цифровизация меняет банковский сектор Казахстана [Текст] / Н. Касымова // Банки Казахстана. – 2017. - №9(243). – С.41-42.
3. Қазақстан Республикасы. Заңдар. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы №827 қаулысы
4. www.nationalbank.kz

РЕЗЮМЕ

В данной статье отражены технология применения цифровизации в банковском секторе и переход в будущем к мировой цифровизации.

RESUME

This article proposes a number of steps for the technology of digitization in the banking sector and their advantages and the transition to a digital future of the world.

ӘОЖ 339.187.62

Т.Г. Абдулова, аға оқытушы

А.Б. Айтқалиева, студент

Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал қ.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЛИЗИНГТІК ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ НАРЫҒЫНЫҢ ЖАҒДАЙЫ

Аннотация

Мақалада Қазақстанда лизингтік қызмет көрсету нарығының жағдайы, негізгі мәселелер қарастырылды. Бұл мәселелер мен лизингтік нарық жағдайы әдебиетпен шолу және лизингтік компаниялардың ресми сайттары мен «Эксперт РА Қазақстан» рейтингтік агенттігінің сауалнамалары негізінде анықталған.

Түйін сөздер: лизинг, лизинг нарығы, лизингтік компаниялар

Қазіргі Қазақстан жағдайында кәсіпкерлік қызметтің өркендеп дамуында шешілмей жатқан мәселелердің бірі қаржы ресурстар жеткіліксіздігі. Елімізде қабылданған индустриалды-инновациялық стратегиясында негізгі қорларды тездетіп жаңарту, өндірістік секторды дамытуға басты назар аударылған. Шағын және орта бизнес саласында аталған мәселелер шешімінің басты механизмі – лизинг болып табылады. Қазақстандағы негізгі құралдардың 80 пайызға жуығы тозған және тез арада жаңартуды талап етеді. Моральдік, физикалық тозған құрал жабдықтар мен сапалы бәсекелі өнім өндіру мүмкіндігі төмен. Сонымен бірге нарықта жаңадан жұмыс жасап